

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-508-5-7>

Кондратюк Аліна, кандидат мистецтвознавства, докторантка кафедри мистецтвознавчої експертизи НАКККіМ, Київ, Україна

ОБРАЗИ СВЯТИХ ЧЕНЦІВ В ІКОНОГРАФІЧНІЙ ПРОГРАМІ ЦЕРКВИ СПАСА НА БЕРЕСТОВІ

Ключові слова: церква Спаса на Берестові, стінопис, іконографічна програма, система розписів, святі ченці, поствізантійська традиція, доба Петра Могили

Alina Kondratiuk, PhD, Habilitation Applicant at the Department of Art History Expertise of the National Academy of Managerial Staff of Culture and Art

IMAGES OF HOLY MONKS IN THE ICONOGRAPHIC PROGRAM OF THE CHURCH OF THE SAVIOUR AT BERESTOVE

Abstract. The monumental paintings of the Church of the Saviour at Berestove of the era of Peter Mohyla contain several images of holy monks. Considering the number of these compositions and the way they are arranged, we can say that the theme of monastic asceticism plays a key role in the iconographic program.

Key words: Church of the Savior at Berestove, monumental painting, iconographic program, holy monks, post-Byzantine tradition, era of Peter Mohyla.

В стінопису церкви Спаса на Берестові представлено низку зображень святих ченців. Деякі з цих фігур були органічною частиною могиланського розпису 40-х рр. XVII ст., інші ж були написані у пізніший час в XIX ст. Серед композицій XIX ст. є фігури, що були виконані олійними фарбами на місці втраченого фрескового розпису XVII ст. Це, зокрема, фігури у нижньому регістрі західної стіни внутрішнього нартексу. Зображення св. ченців у XIX ст. було виконано також на укосах вхідної арки із зовнішнього нартексу до внутрішнього де раніше, як вважаємо, не було сюжетних композицій. Усі ці нові композиції представляють Печерських преподобних отців. Вони не входили до іконографічної програми розписів 40-х рр. XVII ст.

На окремих фігурах ченців системи розписів доби Петра Могили в процесі пізніших поновлень було змінено ім'я преподобного. Це, зокрема,

зображення Св. Пахомія Великого (?). Первинний напис грецькою мовою вгорі цієї композиції було втрачено, й згодом замінено на текст “Св. Антоній Печерський”. Фігура розміщена на північній стіні у західній частині, ліворуч вхідного прорізу до хрещальні. Вважаємо, що первинно тут був представлений саме Св. Пахомій Великий. Його фігура часто є парною до зображенням Св. Антонія Великого. А цей останній святий представлений навпроти на протилежній південній стіні внутрішнього нартексу.

Зображення св. ченців, що належать до системи розписів доби Петра Могили, представляють, здебільшого, преподобних отців перших століть поширення християнства, котрі стояли біля витоків монашого життя. Ці фігури мали грецькі написи вгорі й на сувоях у їхніх руках. Крім вище згаданих це, також, зображення Св. Феодосія Великого й симетричне до нього зображення Св. Євфимія Великого на північній і південній стіні внутрішнього нартексу відповідно. Це, також, композиції «Св. преп. Сава Освящений» і «Св. преп. Єфрем Сирін» на укосах арки, що веде з внутрішнього нартексу до приміщення сходової вежі. Фігури засновників монашого життя утворюють своєрідний фриз у нижньому регістрі розписів внутрішнього нартексу. Все це зображення великого масштабу, майже у людський зріст.

Притому образи засновників чернецтва вміщено й на інших конструктивних частинах. Так, на укосах арки, що обрамовує люнету північної стіни внутрішнього нартексу вміщено образи свв. прпп. Косми Маюмського й Іоанна Дамаскіна.

Фігури всіх св. ченців виділено розміром. Вони згруповані, головним чином, у приміщенні внутрішнього нартексу і складають окремий цикл в іконографічній програмі церкви Спаса. Більшість цих зображень були не характерні для українського мистецтва попередніх періодів, але в мистецтві візантійської і поствізантійської традиції вони вже мали усталену іконографію. Зважаючи на кількість цих зображень і характер розміщення, можемо стверджувати, що тема монашого подвигу – одна із ключових у системі розписів.